

УДК: 378.016:[373.2:159.946.4]

Юлія Анатоліївна Руденко,кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Ніщинського, 1, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

У статті автор розкриває сутність понять «виразність», «експресивність», «емоційність», «образність», «зображувальність» мовлення. Автор подає класифікацію засобів виразності мовлення майбутніх вихователів.

Ключові слова: експресивність, емоційність, образність, зображувальність, засоби виразності мовлення майбутніх вихователів.

Постановка проблеми. Якісною характеристикою мовленнєвої діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є культура мовленнєвої діяльності, або культура мовлення. Основними ознаками культури мовлення майбутніх вихователів є: точність, правильність, логічність, чистота, комунікативна доцільність, ясність, доступність, естетичність, доречність, багатство, виразність, експресивність, емоційність, поетичність тощо. Предметом започаткованого дослідження є з'ясування теоретичних та методичних засад розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванню сутності категорії «виразність» як комунікативної якості мовлення присвячено низку досліджень (Г. Апресян, О. Ахманова, Н. Бабич, Т. Винокур, Б. Головін, Г. Дідук, М. Ілляш, М. Кожина, Л. Кулибчук, О. Пономарів, Д. Розенталь, В. Телія, Л. Струганець, В. Чабаненко та ін.).

Виразне мовлення становило предмет дослідження вчених: лінгвістів – І. Арнольд, М. Бахтін, В. Виноградов, Г. Вінокур, Є. Галкіна-Федорук, Б. Головін, О. Єфімов, А. Коваль, М. Кожина, Д. Розенталь, О. Селіванова, В. Телія, З. Франко та ін.; психологів – Г. Баєв, М. Басов, Л. Виготський, П. Блонський, П. Гальперін, О. Кокун, О. Леонтєв, О. Лурія, М. Жинкін, С. Рубінштейн, О. Шахнарович, Г. Фейман, Р. Хабер, М. Хершенсон, та ін.; психолінгвістів – Г. Баєв, Ф. Бацевич, М. Жинкін, І. Синиця, О. Леонтєв, А. Шахнарович, Ю. Караулов та ін.; лінгводидактів – О. Аматыєва, О. Беляк, Н. Бабич, Г. Бикова, М. Вашуленко, А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Дідук, Т. Донська, Д. Ізаренков, Н. Іполітова, Л. Кулибчук, Л. Мацько, А. Михальська, Т. Маркотенко, Г. Можайцева, М. Пентиліук, І. Попова, К. Пономарьова, Л. Прокопенко, Г. Ткачук, Л. Соцька та ін.

Метою статті є з'ясування сутності поняття «виразність мовлення» у науковому значенні.

Виклад основного матеріалу. Обов'язковим елементом мовлення вихователя, на думку вчених (Н. Бабич, А. Богуш, Г. Можайцева, М. Львов, тощо), є його виразність. Дотичними категорії «виразність» є «поетичність», «експресивність», «образність», «милословність», «емоційність», «зображувальність» мовлення. Оскільки градація означених категорій є умовною та змінною, вважаємо доцільним розглянути їх спільність.

«Поетичність мовлення» є характерною переважно для поетичних творів, також усного мовлення ораторів (Г. Сагач). Поетичному мовленню властиві образність, емоційність, переносне вживання слів використання риторичних фігур [14, с. 180]. Прихильник функціонального підходу в лінгвістиці (Р. Якобсон), визначає «поетичність» як «текстову функцію, засіб комунікації» [18, с. 193-230]. Як структурну ознаку поетичності учений виокремлює паралелізм, еквівалентність якого досягається за рахунок несхожості, контрастності його складових (ритм, розмір, алітерація, асонанс, алегорія та ін.). Представник структурного підходу Я. Славінський позиціонує «поетичність» як «багатофункціональність, надмірну впорядкованість, що прагне до надлишкового порядку... висуває на перший план доцентрову спрямованість словесного повідомлення як головної цінності та є, за своєю природою, багатофункціональною» [15, с. 258-263]. Необхідною складовою «поетичної мови» деякі вчені (Р. Якобсон, Л. Якубинський та ін.), визнають слова, що характеризуються незвичною звуковою організацією, розташуванням, неформальною сполучуваністю. Однією з передумов семантичного варіювання слів та їхніх лексичних значень, на думку О. Черевченко, є комбінаторність, підпорядкованість естетичним завданням [17, с. 24].

Одиницею поетичного мовлення є образ. Образ, за О. Черевченко, виступає «одним з основних складників концептуальної системи мислення людини <...> є результатом особливого художньо-суб'єктивного пізнання дійсності, яке базується на

асоціативно-сміслових зв'язках носіїв певної етнолінгвокультури з її загальнолюдськими та національно-специфічними елементами <...> та характеризується суб'єктивізацією цих елементів» [17, с. 25]. Поетичне мовлення, на думку вченого, слугує виразником тієї чи тієї семантичної інформації, має художню модальність» [17].

Експресивність мовлення має за мету вираження мовцем в процесі мовлення відношення до проголошеного слова, намагання передати власний емоційний стан. Експресивність мовлення вихователя розглядаємо як комунікативну якість, що забезпечує виразність, впливовість мовлення, «зважаючи на емоційність виступу, образну манеру викладу думок» [9, с. 293].

Образність, за визначенням М. Кабиш, є категорією «специфічною у стилісовому відношенні і змінною в індивідуально-мовотворчому плані» [1, с. 84]. Образність як комунікативна якість мовлення вихователя є «здатністю доносити інформацію, підтримувати належний рівень сприйняття та запам'ятовування інформації; є основою словесної наочності», дозволяє поєднувати в мовленні наукове та художнє бачення реальності [9, с. 285].

Милозвучність (евфонія) мовлення – це властивість усного публічного мовлення, що полягає у плавності, мелодійності, інтонаційній виразності мовлення [14, с. 62-63]. На думку Г. Сагач, евфонічність мовлення досягається фонетичною будовою слів, словосполучень, речень, використанням звукових повторів, алітерації, асонансів, ритмічності у мові.

Емоційність мовлення – це вираження в мовленні людини почуттів, переживань, настрою, ставлення до оточуючих за допомогою емоційної лексики.

Зображувальність мовлення полягає в посиленні емоційної виразності промови засобами інтонації та різних мовних фігур (вигуки, звертання тощо).

Виразність розглядаємо у дослідженні як якість мовлення особистості, яка в процесі професійно-мовленнєвої діяльності дозволяє успішно реалізовувати комунікативні інтенції учасників процесу комунікації, значно покращуючи її характеристики. Виразність мовлення є складовою загальної культури людини. Для вихователів дошкільних закладів – це одна із стрижневих професійних якостей. Від професійного рівня вихователя певною мірою залежить особистісне зростання дитини.

Виразність мовлення майбутніх вихователів розглядаємо як характеристику виразного мовлення, що включає дидактичну, текстову, синтаксичну, інтонаційну, фонетичну, мовну, немовну, логічну, емоційну, експресивну, поетичну, фразеологічну, синонімічну, антонімічну виразність.

Синтаксична виразність мовлення майбутніх вихователів передбачає вміння користуватися засобами виразності у писемному мовленні; використовувати в мовленні паузи та їх різновиди (психологічна,

синтаксична, та ін.) в усному / писемному мовленні; розставляти логічний та фразовий наголос в художніх творах для дітей.

Фонетична виразність – це вміння майбутніх вихователів використовувати виразні засоби звукового мовлення (вимовні, інтонаційно-акцентні, інтонаційно-мелодійні, екстралінгвістичні) з метою досягнення впливу на аудиторію [16, с. 152].

Інтонаційна виразність мовлення майбутніх вихователів передбачає застосування в усному мовленні інтонаційних засобів виразності задля підвищення впливу публічного мовлення в професійно-мовленнєвих ситуаціях.

Мовна виразність передбачає використання майбутніми вихователями в мовленні (усному / писемному, розмовному / професійному) мовних засобів виразності.

Немовна виразність передбачає знання, вміння і навички використання в усному (професійному / розмовному) мовленні невербальних, паралінгвістичних засобів виразності (жести, міміка, пантоміма).

Логічна виразність – це вміння за допомогою мовних та немовних засобів виразності будувати зв'язні, логічні висловлювання.

Емоційна виразність – це здатність майбутніх вихователів використовувати в усному мовленні емоції, вдало поєднуючи їх із загальним контекстом мовлення.

Експресивна виразність передбачає знання експресивних засобів в мовленні, які підвищують впливовість усного слова на дітей дошкільного віку.

Поетична виразність – це знання поетичних засобів виразності, які використовуються в творах для дітей дошкільного віку (поетична, народно-поетична, фольклорна лексика), вміння використовувати її в усному (розмовному / професійному) мовленні та збагачення поетичними засобами виразності мовлення дітей дошкільного віку.

Фразеологічна виразність передбачає обізнаність майбутніх вихователів із фразеологічними зворотами, вживання їх в усному (розмовному / професійному), писемному мовленні.

Синонімічна виразність передбачає знання, вміння і навички вживання в мовленні (усному / писемному, розмовному / професійному) синонімів; вміння добирати синоніми до лексики художніх творів; вміння складати та продукувати власні твори з використанням синонімії.

Антонімічна виразність – це вміння добирати антоніми до лексики художніх творів; доречно вживати в активному мовленні (розмовному / професійному) антоніми.

Вищеописані якості мовлення пов'язані між собою та мають спільне підґрунтя: вживання слів у незвичному, переносному значенні; використання в мовленні засобів підсилення впливової сили слова, засобів образності, виразності, емоційності, експресивності; здатність слова створювати у

свідомості людини наочно-чуттєві картини, передавати позитивне чи негативне ставлення до подій, людини, явищ природи; здатність вихователя, використовуючи вербальні та невербальні засоби, передавати дітям дошкільного віку виразний, образний підтекст художніх творів.

Чинниками мовної виразності особистості є засоби виразності, які виконують функцію регуляторів, трансляторів, увиразнювачів мовлення. Зосередимо увагу на класифікації засобів виразності в мовленні.

Риторика (як наука про ефективну мовну комунікацію) та стилістика (наука про стилістичну систему мови) вивчають проблему виразності мовлення людини, її фігуральності. Тропи і фігури успадкувалися з риторики поетики у стилістику, і тому, на думку Л. Мацько, «мають однакові визначення, функції й досить широке використання у цих окремих науках» [8]. Проте, як зауважує вчена, давні за походженням тропи вже «призабулися та не використовуються в широкому загалі». Так, С. Клюєв у навчальному посібнику «Риторика» наводить 23 тропи та дає докладну класифікацію фігур мовлення, з-поміж них: мікрофігури – 13, макрофігури (конструктивні – 15, деструктивні – 12), І. Качуровський в «Основах аналізу мовних форм» наводить – 155 фігур і тропів [3]. Л. Мацько в навчальному посібнику «Риторика» розрізняє тропи і фігури за дивергентними ознаками. Згідно з класифікацією, «фігури є варіаціями структур, тропи – варіаціями значень слова; тропи – зміна основного значення слова чи словосполучення, фігури – зміна або побудова цілих структур». З наведеної класифікації зрозуміло, що тропи виступають в мовленні як складові елементи риторичних фігур. З-поміж фігур, які увиразнюють мовлення, наразі з традиційними риторичними фігурами, Л. Мацько виокремлює наступні: параномазія, риторичне звертання, риторичне запитання, риторичне порівняння, риторичний оклик, антономазію, тавтологію, акцію [8, с. 142-172]. До засобів виразності в мовленні вчена відносить інтонування (наголос, паузи), жести та техніку мовлення. До засобів образності мовлення І. Кузнецов відносить атрибуцію, гіпонімізацію, експресивну синонімію, риторичні фігури, фігури додавання, фігури віднімання, фонетичні фігури, графічні фігури, тропи. Схарактеризуємо сутність означених понять.

Атрибуція – це «конкретизація мовлення за допомогою певних обставин» (*побачити вазу / побачити склянну вазу*); гіпонімізація визначається як «заміна загальної назви власною» (*вона побачила іграшки / побачити ляльку Барбі*), де іграшки це – гіперонім, лялька Барбі – гіпонім; експресивна синонімія – «заміна нейтрального слова більш яскравим, виразним» (*гарний спортивний клуб / елітний спортивний клуб*). Риторичні фігури – «звороти мовлення, які наочно зображують емоційний стан мовця», так звані «діаграми почуттів». У мовленні для передачі на-

строю мовця користуються паузами або застосуванням у мовленні фігур (фігури додавання, віднімання, фонетичні, графічні) (І. Кузнецов).

До фігур додавання риторика відносить «повтори одиниць, що розташовані довільно / симетрично», передають стабільність / нестабільність емоцій (позитивних / негативних)». До фігур додавання належать: анафора – «повторення слів на початку суміжних відрізків мовлення, демонстрація позитивного настрою» (*у мене є мрія – я хочу об'їхати пароплавом увесь світ*); епіфора – «повтори в кінці суміжних відрізків» (*міжнародний потяг, приміський потяг*); стик – «повтори слів на межі суміжних відрізків у реченні, які підкреслюють причинно-наслідкову обумовленість, використовується переважно в текстах-описах» (*сьогодні ви зможете у нас, і лише у нас, придбати дві обручки з діамантами за ціною одного*); коло – «відрізок мовлення, який однаково починається та однаково завершується, передає замкнений рух думок по колу» (*Ляльку Барбі Настуся любила, гралася нею дуже рідко, але нікому не дозволяла гратися своєю лялькою Барбі*); хіазм – «повторення двох елементів, які розташовані в зворотному порядку» (*працюємо заради того, щоб жити, живемо заради того, щоб працювати*); багатосполучність – «багаторазові повторення сполучника «і», що сприяє передачі заторможеності дій; гемінація – «двократне повторення слів» (*Сюди, сюди, тільки у нас, і тільки сьогодні*); гомеологія – «повторення однакових морфем чи закінчень» (*суперпропозиція, суперрозпродаж*); синтаксичний паралелізм – «повтор однотипових синтаксичних одиниць» (*сильна дисертація – гордість керівника, слабка дисертація – розчарування в учневі*); період – «розгорнута синтаксична одиниця, що складається з двох інтонаційно протилежних частин, при цьому одна частина є висхідною, інша – нисхідною інтонацією». [6].

Фігури віднімання засновані на пропусканні певних мовних одиниць, вони «надають енергійності, створюють враження рішучості мовця». До фігур віднімання І. Кузнецов відносить еліпс – «пропуск елементів у реченні», апосіопезис – «раптове переривання висловлювання».

Фігури розміщення та перестановки засновано «на порушенні порядку елементів, що стоять поряд». До них автором відносяться інверсія – «порушення звичного порядку слів», парцеляція – «розчленування висхідного висловлювання на два інтонаційно уособлених відрізки»; парентеза – «розчленування висловлювання на дві частини за допомогою вкладки». До фонетичних фігур ученим відносяться алітерація (повторення приголосних звуків (*мільйон*)); асонанс «повтор голосних звуків» (*металопластикові вікна*). До графічних фігур відносяться: паліндром – «однакове прочитання зліва направо (*банка*), акростих – «перші літери рядків утворюють слово».

Для посилення образності мовлення учений відносить також тропи – «слова, які вживаються в

мовленні у переносному значенні», з-поміж них: епітет, метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола, метонімія, перифраза, антифразис, питання, ампліфікація, плеоназм, антитеза, корекція, градація, дісфемізм, іронія, евфемізм, антиметабола, антитеза, катахреза, кеннінг, мейози, анафора, каламбур, оксюморон, повтор, кліше, контекст та ін. [6]. З-поміж засобів створення виразності мовлення учений виокремлює: ритм, темп, інтонація, мелодика мовлення, логічний наголос тощо.

Н. Колотилова відносить до засобів виразності риторичні фігури, серед яких виокремлює риторичне запитання та синтаксичне перетворення. До синтаксичного перетворення учена відносить фігури скорочення, додавання, розташування, скорочення та зменшення. До фігур скорочення, сутність яких полягає у «пропущенні якихось елементів промови» належать, за Н. Колотиловою, такі: апосіопеза – «свідоме недоведення висловлюваної думки до кінця», асиндетон – «пропуск сполучників», еліпсис – «пропуск одного з членів речення, сутність якого є зрозумілою у контексті» [с. 87-88]. Фігури зменшення, за вченою, це такі, «сутність яких полягає у відсіканні від предмета якихось частин». До них автор відносить літоту. Фігури додавання, «повторення певних елементів в тексті», до яких відносяться: власне фігури додавання (анафора, епіфора, гомеотелевтон, кікрос, хіазм) та фігури збільшення – гіпербола. До фігур розташування, які виявляються мовленні завдяки «незвичному порядку слів у реченні», належать: паратеза та парцеляція [5, с. 88].

До власне тропів, «які реалізуються на рівні слова чи словосполучення», які є найуживанішою характеристикою виразності в мовленні, автор відносить наступні: евфемізм, дисфемізм, антономазія, перифраза, метафора, алегорія, катахреза, пропозея, метонімія, синекдоха, іронія, антифразис, оксюморон [5, с. 95-98].

Сутність техніки оратора полягає, за О. Олійник, в «координації дихання, голосу, артикуляції при дотриманні норм вимови» [10, с. 74]. На думку вченої, це забезпечується темпом, тембром, висотою та чіткістю дикції.

Важливими у стилі вимови оратора О. Олійник уважає правильне дихання; відчуття ясного композиційного дроблення тексту; доречне використання в мовленні пауз; передача комунікативно-доцільного в певній ситуації темпу, інтонації, тембру; чіткої виразної дикції в усному мовленні; сформованості «мови тіла і рухів» [10, с. 75-85].

Володіння диханням, за О. Олійник, означає «підпорядкування риторичному завданню всього психофізіологічного апарату, можливість керівництва емоцією та думкою» [10, с. 76]. Паузи в мовленні, на думку вченої, допомагають «осмисленому сприйняттю мови». Під час промови оратор, за О. Олійник, має дотримуватися «золотої середини», не висловлювати думки «у форсованому темпі».

Інтонація, за О. Олійник, ототожнюється з мелодикою мовлення, що полягає в «особливій виразності звучного слова». Інтонаційна виразність свідчить про «багатство особи, її інтелектуальну підготовку, здібність співвідноситися в звучному слові з аудиторією, для якої мова оратора має бути насолодою» [10, с. 76]. Для характеристики голосу оратора О. Олійник використовує пропонувані Т. Матвеевою епітети та метафори тембрального звучання. Голос можна характеризувати як «оксамитовий, дзвінкий, м'який, твердий, оксамитовий, дзюркотливий, ніжний, сумний, жорсткий, мідний, похмурий, ніжний, повний, порожній, світлий, срібний, тьмянний, важкий, холодний, жартівливий, ясний та ін.» [7, с. 78]. Тренування дикції, за О. Олійник, має «відбуватися як психофізичний тренінг, близький до спортивних занять, що дає змогу досягти успіхів не одразу, а поступово працею і довготривалими зусиллями» [10, с. 79].

Характеристиками голосу, за О. Олійник, є гучність, звучність, які допомагають зробити мовлення красивим, легким та неповторним, привернути увагу до себе, зробити риторичну промову яскравою, неперевершеною, захоплюючою, привабливою, невимушеною, іскрометною, допомагає захопати в себе аудиторію. Мистецтво красномовства, за А. Капською, «це багаторівневий і багатофакторний процес оволодіння мистецтвом словесної діяльності, при наявності емоційної взаємодії із слухачем з метою цільового впливу на нього як на особистість». Професійний статус вихователя характеризується мовленням і реалізується за допомогою низки вербальних і невербальних знаків. Серед них Ю. Пінчук виокремлює такі: витримана міміка і жестикуляція; відповідна інтонаційна тональність; вживання термінів і професіоналізмів у мовленні; правильна артикуляція, чітке і старанне промовляння не тільки слів та фраз, а й усного мовленнєвого продукту педагога [13, с. 40].

Л. Павлюк, згідно з найпоширенішими класифікаціями в риториці, виокремлює засоби виразності в мовленні на фігури думки, словесні фігури та тропи. До фігур думки («логіко-семантичні засоби, що посилюють, увиразнюють мовлення») належать наступні: фігури звертання (риторичне запитання, риторичне звертання, гіпофора, дубітація, регресія); діалектичні фігури (концесія, пролепсис); семантичні фігури (антитеза, діафона, антиметабола, корекція, оксюморон, плеоназм, градація); афективні фігури (апосіопеза, просіопеза); композиційні фігури (дигресія, паратеза, мовчання). До словесних фігур автор відносить такі: фігури додавання (лексичний повтор, гомологія, синтаксичний паралелізм, період, анафора, діафора, епіфора, ланцюговий повтор, кільце, анаепіфора, хіазм); фігури скорочення (еліпсис, асиндетон); фігури розташування (інверсія, парцеляція, ізоколон) [12, с. 35-55]. Л. Павлюк виокремлює тропи подібності (метафора та її види);

тропи суміжності (метонімія та її види); тропи контрасту (антифразис, іронія, гіпербола, літота); тропи тотожності (парафраз) [12].

Під технікою мовлення оратора Н. Осипова розуміє вміння оратора володіти голосом, інтонувати виступ та управляти аудиторією [11, с. 109]. Учена розглядає техніку мовлення у вузькому сенсі, де включає до її складу лише три аспекти: дикцію, дихання та голос, та в широкому, що передбачає окрім названих елементів ще й інтонаційно-виразні засоби, логіко-інтонаційні та невербальні засоби мовленнєвої

виразності. Стислий ретроспективний аналіз засобів виразності, на яких наголошує риторична наука, засвідчує можливу та бажану міжпредметність та інтеграцію риторичних знань, законів та їх врахування в розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Перспективу подальших досліджень і пошуків вбачаємо у впровадженні методики розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів в навчально-виховний процес вишів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кабиш М. Ю. Звуконіс в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / М. Ю. Кабиш. – К., 2015. – 267 с.
2. Капська А. Й. Виразне читання на уроках літератури в 4-7 класах / А. Й. Капська. – К. : Рад. шк., 1980. – 120 с.
3. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм. Фігури і тропи / І. Качуровський. – К. ; Мюнхен, 1995. – С. 110, 231-234.
4. Клюев Е. Риторика. Інвенція. Диспозиція. Елокуція / Е. Клюев. – М. : 1999. – 180 с.
5. Колотилова Н. А. Риторика : навч. посіб. / Н. А. Колотилова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
6. Кузнецов І. Н. Риторика, или Ораторское искусство : учеб. пособие для студ. / И. Н. Кузнецов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 431 с.
7. Матвеева Т. В. Риторический практикум журналиста [Электронный ресурс] : учеб. пособие / Т. В. Матвеева. – М. : ФЛИНТА, 2014. – Режим доступа. – <http://iknigi.net/avtor-tamara-matveeva/92348-ritoricheskiy-praktikum-zhurnalista-uchebnoe-posobie-tamara-matveeva.html>
8. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 311 с.
9. Можайцева Г. Н. Выразительность речи студентов-филологов как фактор совершенствования их коммуникативно-речевой подготовки : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Г. Н. Можайцева. – М. : РГБ, 2003. – 293 с.

REFERENCES

1. Kabysh, M. Yu. (2015). *Zvukopys v ukrainskii poezii pershoi polovyny XX stolittia: semantyka, funktsii* [Tone painting in Ukrainian poetry of the first part of 20th century: semantics, functions]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kapska, A. Y. (1980). *Vyrazne chytannia na uroках literatury v 4-7 klasakh* [Expressive reading at the Literature lessons in 4-7 grades]. Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian].
3. Kachurovskiy, I. (1995). *Osnovy analizu movnykh form. Fihury i tropy* [Foundations of analysis of

10. Олійник О. Б. Риторика : навч. посіб. / О. Б. Олійник. – К. : Кондор, 2009. – 170 с.
11. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Осипова, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова [та ін.]; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Одиссей, 2006. – 144 с.
12. Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація / Л. С. Павлюк. – Л. : ПАІС, 2007. – 168 с.
13. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення вчителя-логопеда : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Пінчук. – К. : КНТ, 2007. – 92 с.
14. Сагач Г. М. Словник основних термінів та понять риторики : [навч. посіб.] / Г. М. Сагач. – К. : МАУП, 2006. – 280 с.
15. Славинский Я. М. К теории поэтического языка. / Я. М. Славинский – М. : Прогресс, 1975. – С. 258-263.
16. Трифонова О. С. Фонетична виразність мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як запорука правильного мовлення їхніх вихованців [Електронний ресурс] / О. С. Трифонова. – Режим доступу http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/35_4.pdf
17. Червченко О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри : монографія / О. М. Червченко. – Умань : Візаві, 2012. – 235 с.
18. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика. Структурализм: “за” и “против” / Р. Якобсон – М. : Прогресс, 1975. – С. 193-230.

linguistic forms. Figures of speech]. Kyiv; Miunkhen [in Ukrainian].

4. Kliuiev, E. (1999). *Ritorika. Inventsiya. Dispozitsiya. Elokutsiya* [Rhetoric. Invention. Disposition]. Moscow [in Russian].
5. Kolotilova, N. A. (2007). *Rytoryka: navch. posib* [Rhetoric: textbook]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury [in Ukrainian].
6. Kuznetsov, Y. N. (2012). *Ritorika, ili Oratorskoe iskusstvo : ucheb. posobie dlya stud.* [Rhetoric or elo-

quence: textbook for students]. Moscow: YuNYTY-DANA [in Russian].

7. Matveeva, T. V. (2014). *Ritoricheskiy praktikum zhurnalista: ucheb. posobie [Rhetorical practicum of a journalist: textbook]*. Retrieved from: <http://iknigi.net/avtor-tamara-matveeva/92348-ritoricheskiy-praktikum-zhurnalista-uchebnoe-posobie-tamara-matveeva.html> [in Russian].

8. Matsko, L. I., Matsko, O. M. (2003). *Rytoryka: navch. posib. [Rhetoric: textbook]*. Kyiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].

9. Mozhaitseva, H. N. (2003). *Vyrazitelnost rechi studentov-filologov kak faktor sovershenstvovaniya ikh kommunikativno-rechevoi podgotovki [Speech expressiveness of students-philologists as a factor of improving their communicative and speech training]*. *Candidate's thesis*. Moscow: RHB [in Russian].

10. Oliinyk, O. B. (2009). *Rytoryka: navch. posib. [Rhetoric: textbook]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

11. Osypova, N. P., Vodnik, V. D., Klimova, H. P. (2006). *Oratorske mystetstvo : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Eloquence: textbook for university students]*. Osypova, N. P. (Ed). Kharkiv: Odissei [in Ukrainian].

12. Pavliuk, L. S. (2007). *Rytoryka, ideolohiia, persuazyvna komunikatsiia [Rhetoric, ideology and persuasive communication]*. Lviv: PAIS [in Ukrainian].

13. Pinchuk, Yu. V. (2007). *Rytoryka, kultura ta tekhnika movlennia vchytelia-lohopeda: navch.-metod. posib [Rhetoric, culture and technique of speech of a teacher-speech therapist: textbook]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].

14. Sahach, H. M. (2006). *Slovnnyk osnovnykh terminiv ta poniat rytoryky: navch. posib. [Dictionary of basic terms and concepts of rhetoric: textbook]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

15. Slavynskiy, Ya. M. (1975). *K teorii poeticheskogo yazyka. [To the theory of poetic language]*. Moscow: Progress [in Russian].

16. Tryfonova, O. S. *Fonetychna vyraznist movlennia maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv yak zaporuka pravylnoho movlennia yikhnikh vykhovantsiv [Phonetic expressiveness of speech of future preschool teachers as a precondition of correct speech of their educates]*. Retrieved from: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/35_4.pdf

17. Cherevchenko, O. M. (2012). *Linhvistychni aspekty analizu poetychnoho tekstu: neoklasychni vymiry : monohrafiia [Linguistic aspects of the analysis of poetic text: neoclassical dimensions: monograph]*. Uman: Viza-
vi [in Ukrainian].

18. Yakobson, R. (1975). *Lingvistika i poetika. Strukturalizm: "za" y "protiv" [Linguistics and poetics. Structuralism: pros and cons]*. Moscow: Progress [in Russian].

Юлия Анатольевна Руденко,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики дошкольного образования,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Нищинского, 1, г. Одесса, Украина

ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ ВЫРАЗИТЕЛЬНОЙ РЕЧИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ КАК НАУЧНАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье автор раскрывает сущность понятий «выразительность», «экспрессивность», «эмоциональность», «образность», «изобразительность» речи будущих воспитателей. Выразительность рассматривается в исследовании как качество речи личности, которое в процессе профессионально-речевой деятельности позволяет успешно реализовывать коммуникативные интенции участников процесса коммуникации, значительно улучшая ее характеристики. Выразительность речи будущих воспитателей включает: дидактическую, текстовую, синтаксическую, интонационную, фонетическую, речевую, неречевую, логическую, эмоциональную, экспрессивную, поэтическую, фразеологическую, синонимическую, антонимическую выразительность. Синтаксическая выразительность речи будущих воспитателей – это умение пользоваться средствами выразительности в письменной речи; использовать паузы и их виды (психологическая, синтаксическая, физиологическая и т.д.) в устной / письменной речи, расставлять логическое и фразовое ударение. Интонационная выразительность речи будущих воспитателей предполагает использование в речи интонационных средств выразительности с целью повышения влияния публичной речи в профессионально-речевых ситуациях. Речевая выразительность предполагает использование будущими воспитателями речевых средств выразительности. Неречевая выразительность предполагает знания, умения и навыки использования в устной (профессиональной / разговорной) речи невербальных, паралингвистических средств выразительности (жесты, мимика, пантомима). Логическая выразительность – это умения при помощи речевых и неречевых средств выразительности конструировать связные, логические высказывания. Эмоциональная выразительность – способность использовать в устной речи эмоции, соединяя их с общим контекстом речи. Экспрессивная выразительность предполагает знание экспрессивных средств выразительности, которые повышают влияние выразительности устного слова на детей дошкольного возраста. Поэтическая выразительность – это знание средств выразительности, которые используются в поэтических произведениях для детей дошкольного возраста (поэтическая, народно-поэтическая лексика), умение использовать ее в устной речи и обогащение поэтическими средствами выразительности речи словаря детей

дошкольного візаста. Фразеологічна виразителъность передполагает знаніе будучими воспитателями фразеологічних оборотів, употребленіе их в усній и письменній речі. Синонімічна виразителъность – знаніе, умения и навикі употребленія в речі синонімів; умение составлять текстові форми с использованием синонімії. Антонімічна виразителъность – умение підбирати антоніми к словам; уместно использовать антоніми в активній розговорній речі.

Ключевіе слова: експресивність, емоціональність, образність, іобразителъность, средства виразителъности речі будучих воспитателей.

Yuliia Rudenko,

*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
Department of Theory and Methods of Preschool Education,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
1, Nishchynskoho Str., Odesa, Ukraine*

ISSUE OF THE DEVELOPMENT OF EXPRESSIVE SPEECH IN PRESCHOOL TEACHERS AS A SCIENTIFIC CATEGORY

The article deals with the essence of the concepts of “expressiveness”, “emotionality”, “figurativeness”, “distinctiveness” of future preschool teachers’ speech. Expressiveness is considered as a property of speech, which allows to implement communicative intentions of communication participants successfully, improving its characteristics. Future preschool teachers’ speech expressiveness include didactic, text, syntactic, intonation, phonetic, linguistic, paralinguistic, logic, emotional, expressive, poetic, phraseological, synonymic, antonymic expressiveness. Future preschool teachers’ syntactic speech expressiveness is the ability to use the means of expressiveness in the written language, use pauses and their kinds (psychological, syntactical, physiological, etc.) in oral/written speech, to mark logic or phrasal stress. The intonation speech expressiveness of future preschool teachers involves the use of intonation means of expressiveness with the aim to increase the influence of public speech in professional speech situations. Linguistic expressiveness involves using speech means of expressiveness by future preschool teachers. Paralinguistic expressiveness involves knowledge and skills of using non-verbal means of expressiveness (gestures, mimics, pantomimes) in oral (professional/colloquial) speech. Logic expressiveness is considered as the ability to form a logically connected text with the help of linguistic and paralinguistic means of expressiveness. Emotional expressiveness is the ability to implement emotions into oral speech, combining them with the general context. Expressiveness of speech involves knowledge of expressive means, which increase the level of expressiveness of oral speech of preschool children. Poetic expressiveness is knowledge of means of expressiveness, which are used in poetic compositions for preschool children, the ability to use it in oral speech, etc. Phraseological expressiveness involves knowledge of phraseological units, the ability to use them in oral and written speech. Synonymic expressiveness is considered as knowledge and skills of using synonyms and composing texts with synonyms. Antonymic expressiveness is the ability to find antonyms to words, use them in everyday colloquial speech adequately.

Keywords: expressiveness, emotionality, figurativeness, distinctiveness, future preschool teachers’ means of speech expressiveness.

Подано до редакції 20.07.2015

Рецензент: д. пед. н., проф. Н. Г. Грама